

ZUMPF ANDRÁS: KERESZTEK, FESZÜLETEK, PLÉHKRISZTUSOK ÓBUDÁN

Azt tűztem ki célul, hogy felkeresem az Óbuda-Békásmegyér közigazgatási területén megtalálható összes falon kívüli, esetleg falra szerelt, kültéri, „útszéli” keresztet, feszületet, pléhkrisztust. A Budapest-Óbudai Esperes kerület nem pontosan fedi a közigazgatási határokat, annál egy kicsit bővebb, ezért a felmértek közül négy már a II. kerülethez tartozik.

Ismereteim szerint a keresztetek, feszületek, pléhkrisztusok döntő többsége a keresztény hitéhez kötődik, de azért vannak polgári kezdeményezésre állított keresztetek is (lásd az Országzászlónál lévő tölgyfa ketős keresztet).

Amennyiben a keresztben test (corpus – korpusz, corpus christi – Krisztus teste) is található, azt feszületnek nevezzük. A feszület csak a keresztény kultúrkörben létezik. A gótika ábrázolja először a keresztben a megfeszített Krisztust, ettől kezdve nevezik a korpusszal ellátott keresztet feszületnek. Ma is a kereszténység legelterjedtebb jelképe.

Útszéli, útmenti keresztnek nevezzük mindazokat a szabadtéri kereszteteket, amelyek nem az egyház liturgikus cselekményeinek színhelyén (templom, temető, kálvária) állnak. Ilyen építményeket nemcsak útszéleken, falvak, városok bejáratainál találhatunk, hanem más hangsúlyos vagy nevezetes helyeken is. Előfordulnak folyók partján, mezők, dűlők kezdetén, falu szélén, balcsanak, esetleg katasztrófák helyén.

A pléhkrisztus is egy fajta feszület, ahol a keresztre szerelt test nem térbeli formában megjelenő szobor,

hanem valamilyen lemezre készített festmény. Elterjedésének egyik profán oka az, hogy míg a nemesebb anyagból (bronz, öntött vas) készült több kilós korpuszokat a fémtolvajok előszeretettel leszerelték, addig a könnyű lemezek ellopása nem kecsegtet anyagi sikerrel. A pléhkrisztusok és kőkeresztek állítása tipikusan német, illetve közép-európai katolikus szokás; protestáns vidékeken nem találhatunk ilyen emlékeket. A pléhkrisztusok megjelenése már jellegzetesen XIX–XX. századi jelenség.

A kutatómunka elején nagy segítséget jelentett a Katolikus Püspöki Kar honlapja, ahol megtaláltam a Budapest-Óbudai Esperes kerület részletes leírását és mind a kilenc plébánia elérhetőségét. Nyolc plébánossal vagy több, a témához kapcsolódó helyi információval rendelkező munkatárssal sikerült (gyakran többször is) személyesen találkozni.

Izgalmasak voltak az interjúk mind az egyházi (plébános, segédlelkész, sekrestyés, nővér), mind a világi személyekkel. Mindenki részéről kizárólag jóindulatot, segítőkészséget tapasztaltam. Úgy gondolom, hogy ez volt az egyik meghatározó tényezője a sikernek.

TEREPMUNKA

Hosszú évekig geodétaként, mélyépítő mérnökként dolgoztam, így hozzá vagyok szokva a kutyaagoláshoz, a műszerek cipeléséhez, a tereptárgyak felkereséséhez.

FOTÓ: ZUMPF ANDRÁS

De most egy egész területet kellett felderíteni! A munka eredményeként viszont eljutottam olyan érdekes helyekre is, amelyek eddig nem voltak a látókörömben. Ahogy megtaláltam a célpontot, a keresztet, az alábbi műveletek vártak rám:

- fotók készítése több nézőpontból, több objektívvel,
- GPS mérés, adatok rögzítése,
- vázlatkészítés, mérések mérővesszővel.

Tehát a lényeg: az összes felkeresett objektum 2/3-a (66%) feszület, és csupán 1/4-e (26%) a kereszt. Kedvenceim, a pléhkrisztusok csak 8%-ot képviselnek.

SZUBJEKTÍV TEMATIKA

Bár szeretném, de legnagyobb sajnálatomra, a kiadvány oldalszámbéli korlátai miatt valamennyi felkutatott és felmért kulturális értéket nem tudom méltó módon bemutatni. Marad a szerző szubjektív válogatása. Induljunk el a kicsiktől, hogy végül eljussunk a híresekig!

KICSIK

Mi is az, hogy kicsi? Én a körülbelül 1 méteres dimenziót értem ez alatt. Ebből kettőt is találtam. Az egyik egy gyönyörű kovácsoltvas alkotás. Mellesleg alig észrevehető a felületes szemlélődés során a sok te-

kerdő borostyán miatt. A másik az Országzászló alatt lévő, koronára ültetett, tölgyfából készített, egyetlen kettős kereszt.

- Szent Donát kápolna kovácsoltvas kereszt (balról az 1.)
- Országzászló

HATALMASOK

Úgy gondolom, hogy a 3 méternél magasabb feszülettel joggal lehet „nagyok” nevezni. Nos, ezekből több is van, de a Mező utcai és a Kecse utcai kiemelkedik ezek közül.

- Mező utcai feszület
- Kecse utcai feszület (2.)

EGYSZERŰEK

Melyek az „egyszerűek”? Az olyan keresztet sorolom ide, amelyek a geometriai elemeken kívül semmilyen más „dísz” nem tartalmaznak. Az elkészítés során csak ácsolást, esetleg hegesztést alkalmaztak, nincsenek éltörések, különleges végkiképzések, feliratok. Anyaguk rendszerint fenyő, de a Szalézi kereszt például vasúti sínből készült. Ezek tehát egyszerűen „csak” kereszt.

- Békásmegyér kálvária kereszt
- Szalézi kereszt (3.)

DÍSZESEK

Az útszéli vagy mezőre telepített keresztet anno meg kellett védeni a legelésző állatoktól, ezért rendszerint körbekerítették. Később térdeplőt és padot is állítottak az áhítat vagy a pihenés kedvéért. Így váltak egyre gazdagabbá, szebbé, díszesebbé.

- Szentendrei úti feszület
- Kurtz feszület (4.)

NÉVTELENEK

Vagyis anonimek, amelyekhez a szájhagyomány nem ragasztott semmilyen jelzöt. Nem jegyezték fel, hogy ki állíttatta és milyen alkalomból.

- Erdőalja utcai feszület (5.)
- Remetehegy úti feszület

HÍRESEK

Sok műhöz azonban kötődik valamilyen érdekes történet, akár az állító nevére, akár az egykori eseményre vonatkozóan. Gondolok a Kurtz, a Zsámboki, a Kövi Szűz Mária és a Rupp keresztre (feszületre) vagy a Phylloxera feszületre. Helyhiánnyal küszködve ezeket most nem tudom mind közkinccsé tenni, marad a válogatás.

- Zsámboki kőfeszület (6.)

KEDVENC

Természetesen a cikkíró is szubjektív és egy kicsit elfogult. Lehet például kedvence. Az enyém az Aranyhegyi úton lévő pléhkrisztus. Hogy miért? Majd tizenkét évig dolgoztam a Bécsi úton, így Békásmegyerről útközben ezt a szépséget nap mint nap láttam legalább egyszer a buszmegállóban. Sokáig ez volt az egyetlen pléhkrisztus a látókörömben.

- Aranyhegyi úti pléhkrisztus (57. oldal)

Remélem, hogy az olvasók nagyobb része úgy véli, érdemes volt kutakodnom Óbuda-Békásmegyér egyes kulturális értékei után. Úgy hiszem, sikerült összeállítani az eddigi legteljesebb, 35 objektumot tartalmazó kimutatást, dokumentációt a kültéri keresztokról, feszületekről, pléhkrisztusokról. Tehát a vállalt missziót reményeim szerint többen teljesítettnek értékelik. Bízást gondolom, hogy az óbudai kultúra iránt fogékony, elkötelezett olvasók érdeklődését sikerült felkelteni, és ha ezután megállnak egy pillanatra a keresztet előtt, megcsodálják szépségüket, vélhetően sokan gondolják úgy, hogy ezeket a kincseket meg kell őriznünk az utókornak! ■

(A SZERZŐ MÉRNÖK, FOTOGÁFUS)

